

Dominik Zieliński
Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego

Sprawozdanie z międzynarodowej konferencji naukowej „Metodologia, metoda i terminologia grafiki i rysunku. Teoria i praktyka”

Słowa kluczowe: grafika, rysunek, rycina, konferencja

W dniach 1–3 grudnia 2010 r. w Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego miała miejsce niezwykle ważna interdyscyplinarna konferencja naukowa „Metodologia, metoda i terminologia grafiki i rysunku. Teoria i praktyka”. Gabinet Rycin będący najstarszym polskim zbiorem publicznym i spadkobiercą znakomitych historycznych kolekcji króla Stanisława Augusta i Stanisława Kostki Potockiego, posiadający niezwykle cenne zespoły grafiki i rysunku szkół europejskich od XV do XX w. oraz rysunku architektonicznego, stanowił najlepsze w Polsce miejsce do zorganizowania takiego przedsięwzięcia. Była to pierwsza konferencja naukowa o tej tematyce, a jej adresaci to ośrodki akademickie, muzea i biblioteki. W zamyśle organizatorów było nie tylko zaprezentowanie myśli teoretycznej, przemyśleń na poziomie metodologicznym, które wciąż pozostają przez niejednoznaczność pojęć nieuporządkowane, lecz także równie ważnych wniosków wynikających z praktycznych obserwacji, poczynionych głównie przez historyków sztuki, muzealników i bibliotekarzy. Oczekiwano przede wszystkim tekstów syntetycznych, ukazujących ważne zjawiska i zagadnienia problemowo. Referaty oparte na analizie konkretnych dzieł miały stanowić bazę do wniosków ogólnych.

Fot. Dominik Zieliński

Konferencja spotkała się z szerokim zainteresowaniem przedstawicieli różnych środowisk naukowych, zgłoszono wiele propozycji wystąpień i samego uczestnictwa. Wstępnie przygotowano następujące grupy tematyczne: teoria i terminologia rysunku i grafiki, metodologia i metoda w historii rysunku i grafiki, status i wartościowanie estetyczne rysunku i grafiki, grafika i rysunek jako narzędzie badawcze dla innych dziedzin sztuki i nauki.

Konferencję rozpoczęło powitanie uczestników przez dyrektorkę Biblioteki Uniwersyteckiej, Ewę Kobierską-Maciuszko i słowo wstępne kierownika Gabinetu Rycin BUW (autorki koncepcji konferencji i opiekunki naukowej) dr Jolanty Talbierskiej. Podczas pierwszego panelu przekrojowe i syntetyczne wystąpienia zaprezentowali m.in. dr hab. prof. Uniwersytetu Adama Mickiewicza Tadeusz Żuchowski, dr Jolanta Talbierska, Maciej Jarzewicz i Joanna Tomicka z Gabinetu Rycin BUW. Zawierały one, podobne jak wiele innych konferencyjnych wystąpień, tylko najważniejsze fragmenty przygotowanych rozpraw, a dotyczyły zarówno terminologii i teorii grafiki oraz rysunku, jak i badań prowadzonych na przestrzeni ostatnich dekad. W sesji poświęconej różnym formom graficznym towarzyszącym książkom dr Arkadiusz Wagner (Uniwersytet Mikołaja Kopernika i Biblioteka Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk) przedstawił syntetyczny przegląd aspektów badawczych związanych z ekslibrisem, dr Katarzyna Krzak-Weiss (UAM), Anna Śliwa (Muzeum Miasta Gdyni) i dr Maria Cubrzyńska-Leonarczyk we współpracy z Izabelą Wiencek (Gabinet Starych Druków BUW) poruszyły różnorodną problematykę grafiki jako rycin ilustrujących starodruki. Niektóre spośród autorek opierały się na konkretnych przykładach: modlitewnika Hortulus Animae i na Metamorfozach Owidiusza. Panel zakończyło wystąpienie dr hab. Małgorzaty Komzy, prof. Uniwersytetu Wrocławskiego, traktujące o XIX-wiecznej ilustracji jako instrumencie kształtowania świadomości zbiorowej i jej rozległej roli w szerokim kontekście socjologiczno-historycznym.

Wśród wspomnianych wystąpień szczególnie ważna była prezentacja problemów rejestracji i opracowania grafiki polskiej przygotowana przez przedstawicielki Gabinetu Starych Druków BUW. W referacie poruszono szereg kwestii dotyczących grafiki w starodrukach, głównie w postaci ilustracji (także tych później wyizolowanych w postaci luźnych rycin). Zwrócono uwagę na podstawowe kierunki i możliwości badawcze, podkreślając, że grafika książkowa wciąż pozostają na peryferiach zainteresowań historyków sztuki, podstawy informacji o grafice w starych drukach są niewystarczające i pobieżne. Wskazano dostępne dla badaczy pomoce, m.in. katalogi Biblioteki Kórnickiej PAN w systemie MAK oraz NUKAT. W tym miejscu omówiono możliwości formatu MARC21 pod kątem rejestracji materiału graficznego. Podkreślono potrzebę wypracowania przez bibliotekarzy i historyków sztuki odpowiedniej terminologii, która służyłaby katalogującym jako przewodnik przy dokładnej i konsekwentnej rejestracji omawianego materiału.

Fot. Dominik Zieliński

Pierwszy dzień zakończyły referaty dotyczące rysunku architektonicznego. Z bibliotekarskiego punktu widzenia najbardziej interesujący był odczyt Piotra Kiborta (Muzeum Narodowe w Warszawie) poświęcony teorii i praktyce opracowywania projektów architektonicznych.

Dzień drugi konferencji rozpoczął panel dotyczący konkretnych zbiorów grafiki i rysunku. Referaty zaprezentowali: dr Anna Czarnocka (Biblioteka Polska w Paryżu) – o zbiorach graficznych Polskiego Towarzystwa Historyczno-Literackiego i Biblioteki Polskiej w Paryżu, Emilia Ström (Muzeum Narodowe w Sztokholmie) – na temat szwedzkiego archiwum portretów, Katarzyna Gieszczyńska-Nowacka (Muzeum Narodowe w Poznaniu) – o rekonstrukcji zbioru graficznego Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Piotr Borusowski (Muzeum Narodowe w Warszawie) – o metodzie badań nad dawnymi kolekcjami rysunku na przykładzie albumów Dessins Orignaux, Justyna Guze i Andrzej Dzięciołowski (Muzeum Narodowe w Warszawie) – o współczesnym kolekcjonerstwie rysunków na przykładzie zbiorów Andrzeja Ciechanowieckiego i Barbary Piaseckiej-Johnson.

Kolejny blok tematyczny skupił problemy dotyczące materialnych aspektów grafiki i rysunku. Niezwykle ciekawe i mało znane papierowe obicia ścienne – koltryny i tapety zaprezentowała dr Marzanna Ciechańska (Akademia Sztuk Pięknych w Warszawie). Natomiast Małgorzata Biłozór-Salwa (Gabinet Rycin BUW) omówiła użycie materiałów innych niż papier w europejskiej grafice nowożytnej. W tym panelu swoje badania zaprezentowali goście specjaliści: dr Erik Hinterding z Vleuten (Holandia) – o papierze i znakach wodnych jako metodach badawczych grafiki i rysunku oraz dr Peter Fuhling z Fondation Custodia w Paryżu – o wydawcach grafik i ich inwentarzach jako nowym

podejściu do historii grafiki. Dwa ostatnie panele poświęcono zagadnieniom grafiki autorskiej i reprodukcyjnej (interpretacyjnej), a także innym tematom, m.in. rysunkowi w XVII- i XVIII-wiecznej sztuce francuskiej, kompozycjom malowanym na konturze akwafortowym czy monotypii.

Na zakończenie dnia rozstrzygnięto konkurs na autorską pracę graficzną wykonaną w tradycyjnej technice warsztatowej *W stronę dawnych Mistrzów...* Słowo wstępne wygłosił JM Prorektor UW, prof. dr hab. Włodzimierz Lengauer. Ogłoszono wyniki konkursu i wręczono nagrody. Pierwszą nagrodę otrzymał Bartosz Naprawa.

Fot. Dominik Zieliński

Odrębną część konferencji poświęcono związkom grafiki z innymi dziedzinami sztuki w czasach nowożytnych i w XIX w. (także z fotografią). Trzy spośród czterech paneli tematycznych zaplanowanych na ostatni dzień poświęcono zagadnieniu oddziaływania wzorców graficznych na sztukę oraz wykorzystywaniu (głównie w konserwacji) rycin i rysunków jako przekazów ikonograficznych nieistniejących bądź zaginionych dzieł. Wspólnym mianownikiem tych wystąpień było wskazanie roli grafiki jako narzędzia badawczego dla innych dziedzin sztuki i nauki. Na zakończenie tej części Magdalena Grenda (Muzeum Powstania Warszawskiego) wygłosiła referat na temat metod reintegracji w konserwacji i restauracji obiektów zabytkowych na podłożu papierowym.

Ostatni blok tematyczny kończący konferencję dotyczył problemów opracowania, katalogowania i digitalizacji dzieł grafiki i rysunku. Referat Agaty Pietrzak (Biblioteka Narodowa) traktował o praktycznej stronie zajmowania się zbiorami grafiki i rysunku przy tworzeniu katalogów elektronicznych na przykładzie wybranych bibliotek europejskich. Omówiona została problematyka tworzenia dostępnych w Internecie katalogów elektronicznych, w aspekcie specyficznych potrzeb i wymagań zbiorów rycin i rysunków. Autorka podkreśliła wagę i znaczenie standaryzacji opisów katalogowych w celu zapewnienia otwartego i powszechnego dostępu do informacji o omawianych zasobach bibliotecznych w dobie porządkowania i konsolidowania dotąd chaotycznej i rozproszonej informacji dostępnej w sieci. Zauważyła niebezpieczeństwa wynikające z adaptacji terminów i używaniu ich przy opracowywaniu różnych kategorii zbiorów, wskazując tym samym na konieczność uporządkowania stosowanej w katalogowaniu grafiki i rysunku

terminologii oraz jej skonfrontowania z terminologią używaną w opracowaniu innych typów dokumentów. Wskazała, że dotychczasowa praktyka opracowywania dzieł z rycinami na równi z typowymi drukami zwartymi powodują utratę wielu cennych, z punktu widzenia historyka sztuki, informacji. Autorka przywołała przykłady używanych w bibliotekach słowników haseł i specjalistycznych tezaurusów, a także wskazała na nowe tendencje w narzędziach wyszukiwania. Referat zawierał krótki przegląd norm i standardów stosowanych w bibliotekach do tworzenia opisów katalogowych tychże dzieł.

Anna Kucewicz (BUW) poruszyła zagadnienia dotyczące sposobów opracowania przedmiotowego dokumentów z dziedziny grafiki i rysunku. Referentka przedstawiła możliwość tworzenia tzw. tematów formalnych odnoszących się do formy przedmiotu. Od niedawna to, co należy uważać za przedmiot dokumentu, poddano szerokiej analizie pod kątem wykorzystania możliwości rekordu bibliograficznego. Dzięki temu wyodrębniono formę treści dokumentu. Autorka przytoczyła modyfikacje haseł z dziedziny literatury i obecne prace nad hasłami z innych dziedzin, m.in. filmu przez Ośrodek Języka i Kartoteki Wzorcowej KABA. Nieocenioną pomoc w tych przedsięwzięciach stanowią dziedzinowe tezaury powstałe w Bibliotece Kongresu (Library of Congress), które grupują odpowiednie terminy, w tym te dotyczące grafiki i rysunku (TGM – Thesaurus for Graphic Materials). Na przykładzie haseł z tego zbioru przedstawiono koncepcję dotyczącą modyfikacji haseł z zakresu grafiki i rysunku znajdujących się w zasobie słownictwa języka haseł przedmiotowych KABA. Z związku z tym, że jhp KABA jest z założenia językiem kompatybilnym z językami haseł przedmiotowych m.in. amerykańskim Library of Congress Subject Headings, a rekordy bibliograficzne w katalogu NUKAT są tworzone podobnie jak w Bibliotece Kongresu według zasad formatu MARC, to analiza opracowania przedmiotowego dokumentów w katalogach amerykańskich stanowi nieocenione źródło informacji pod względem tematów formalnych. Wreszcie autorka podjęła próbę odpowiedzi na pytania: jak ulepszyć opis przedmiotowy dla dokumentów z omawianych dziedzin tak, aby użytkownik mógł szybko i prosto do nich dotrzeć, a także na ile hasła z tematem formalnym stanowią pomoc w odnalezieniu dokumentu.

Ostatni referat konferencji przygotowany przez Piotra Czyża i Marcina Romeyko-Hurko (Muzeum Narodowe w Warszawie) dotyczył tworzenia cyfrowego środowiska informacyjnego w zbiorach rycin. Autorzy wskazali ogólne idee towarzyszące tworzeniu tematycznych baz danych i aspekty, z którymi stykają się ich twórcy. Podkreślili, jak odpowiedzialna i wyspecjalizowana powinna być retrokonwersja i digitalizacja. Dzięki stosowaniu najlepszych wzorców i źródeł, zdobywaniu nowych kompetencji w zakresie umiejętności informacyjnych, a także szeroko rozumianej kulturze informacyjnej, procesy te mogą stanowić twórczy i krytyczny etap opracowywania omawianych zbiorów.

Podsumowując, organizacja całego konferencyjnego przedsięwzięcia była wręcz wzorcowa. Wysoki poziom, w tym wypadku organizacyjny, pozytywnie zaskoczył uczestników. Jedyne czas przeznaczony na dyskusje ulegał niekiedy wydłużeniu, co świadczyło o zaangażowaniu uczestników i podkreślało wkład konferencji w badania z wielu dziedzin. Publikacja materiałów konferencyjnych w postaci zbioru studiów nad grafiką i rysunkiem bez wątpienia zajmie szczególne miejsce nie tylko w polskiej literaturze naukowej. Warszawska konferencja zamykała obchody jubileuszu 10-lecia funkcjonowania Biblioteki Uniwersyteckiej w gmachu na Powiślu.